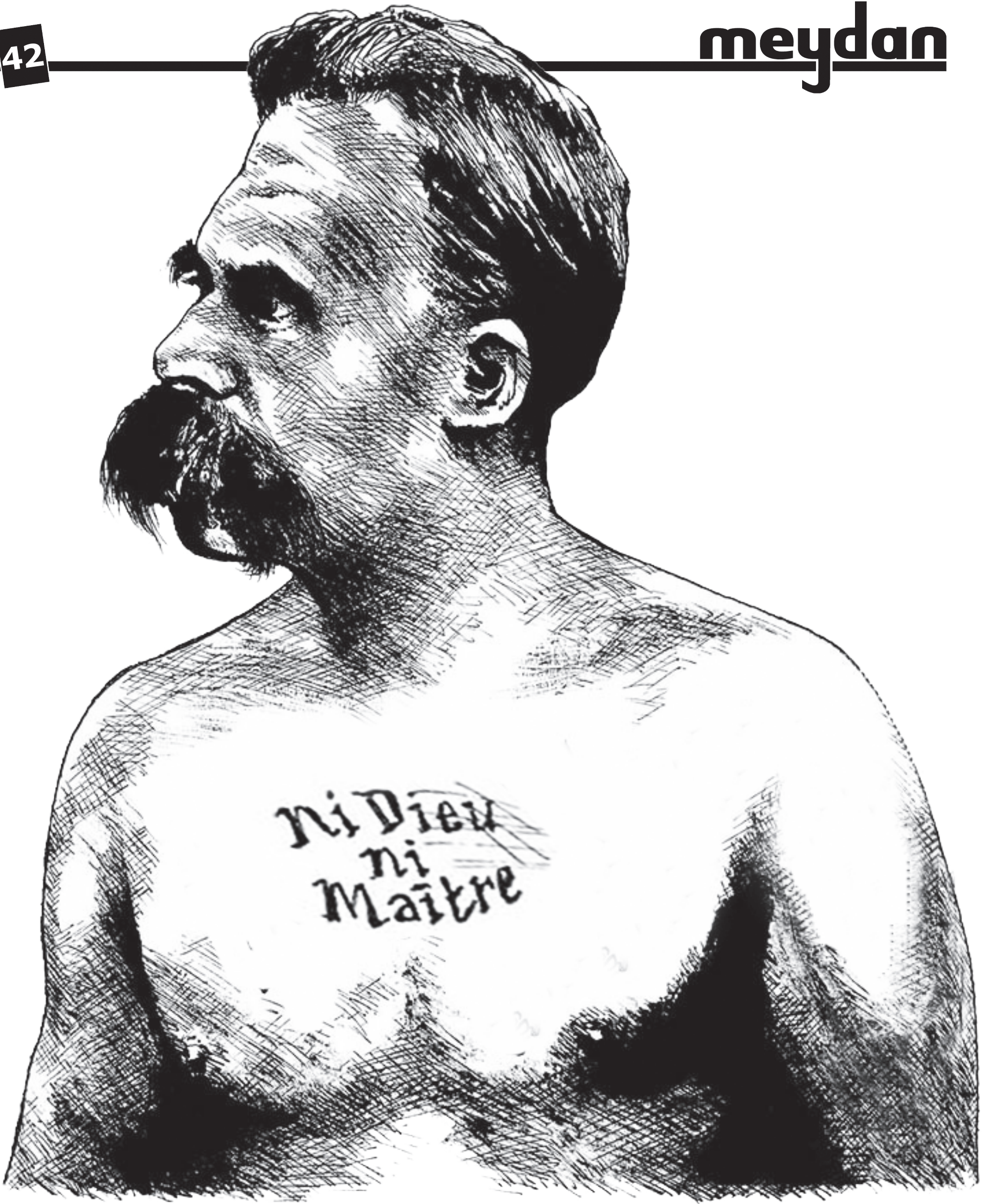

“ ***En sessiz sözcüklerdir fırtınayı getiren,
güvercin ayaklarında gelen düşünceler
yönlendirir dünyayı.*** ”

Nietzsche Üzerine

Geçtiğimiz ay, 26A Atölye’de Nietzsche üzerine; “sessizlik” ve “suç ve ceza” başlıklarıyla iki farklı aktarım gerçekleşti. 26A Atölye’de daha önce de “Ama Eşkiyalık Çağı Kapandı” başlıklı

kitabından yola çıkarak Kürt Eşkiyalar üzerine aktarım gerçekleştiren Ahmet Özcan’dan bu kez de Nietzsche’yi dinlemeye fırsat bulduk. Meydan Gazetesi olarak, dinlediklerimizden yola çıkarak,

Nietzsche’yi Ahmet Özcan’la değerlendirelim istedik. Onunla yaptığımız Nietzsche röportajını sizlerle paylaşıyoruz.

Alexander Nehamas, Nietzsche’yi bir ‘yaşama sanatı filozofu’ olarak tanımlıyor. Kendi felsefesini yaşamlarında deneyimleyen filozoflardan biri olarak görüyor. Bu değerlendirmeyi nasıl buluyorsun?

Nietzsche’nin ortaya koyduğu bilgi felsefesi, onun yazılarını anlayabilmek ve “Nietzsche nedir?” sorusunu yanıtlayabilmek için onu yaşamamız gerektiğini kanıtlıyor. Onun felsefesinin içerdiği deneyimleri bizzat yaşamamış, bu deneyimler sayesinde yükseliş onun yüzünden helak olmamış bir kimsenin yazgısında Nietzsche’yi okumak yoktur. Şimdiki zamanın içinde erimiş olanların siyasal kulakları, Nietzsche’nin “edebi, sanatsal” üslubunun arkasında “küstağça ve delice” bir siyasal aşırılığın çınlamasından başka bir şey duymaz. Onun sıra dışı ve eklektik bilimsel yönetiminin önemini sezen bilimsel kulaklarsa Nietzsche’nin tüm tutkusunu hiçe sayarak onu salt bir akademik araştırma konusuna, kendi ruhsuz işleri için bir akademik besine çevirirler. Yoksa, neden Nietzsche’yi okumak bu denli uyarıcı bir entelektüel deneyimken onun hakkında yazılanları okumak bu denli uyuşturucu olsun? Aslında, bu her iki tür de Nietzsche’yi hiçbir zaman okumamıştır. Otobiyografik eseri Ecce Homo’da Nietzsche, kitaplarının neden genel olarak anlaşılmadığını kendi bilgi felsefesi ışığında ortaya koyar: “Hiç kimse bir şeyden zaten bildiğinden çoğunu çıkarıp alamaz. Benden bir şey anladıklarını sananlar, kendi boylarına göre kesip biçtiler beni.”

O halde, felsefesinin bizzat kendi deneyiminden çıkardığı bir felsefe, bizzat kendi yaşamının felsefesi olduğunu söyleyen Nietzsche’nin tam karşısında salt “nesnel hakikat”i aradıklarını söyleyen filozoflar vardır. Immanuel Kant’ın başyapıtı *Saf Akılın Eleştirisi*’nin giriş cümlesi şöyledir: *de nobis ipsis silemus* (“kendimiz hakkında susarız”). İnsanın yalnızca deneyimlediği şeylerden bahsedebileceğini bilen bizim kulaklarımıza bu düstur nasıl da sahte gelmektedir? Yalnızca nesnel, evrensel, mutlak hakikatin peşinde olduklarını söyleyen bu filozofların kendileri hakkında susarak sergiledikleri bu mütevazı tutum, kibrin en incemiş, yani en aşırı hali değil midir? Oysa Nietzsche, perspektiflerin bu oyuncusu, nesnel değil, tarihsel-psikolojik içgörülere ulaşmayı hedefler, kendi perspektifleri hakkında dahi, kendisi hakkında dahi.

Nietzsche’nin felsefesindeki yöntem nedir? Onun felsefesini diğerlerinden ayıran yöntem midir?

Nietzsche’nin kendi bilgi felsefesi ışığında geliştirdiği nev-i şahsına münhasır bir yöntemi vardır. Nietzsche, bu yöntemi “soykütük” (*genealogy*) olarak adlandırır. En tehlikeli “belki”lerin peşinden giden ve birden çok bakış açısını kullanmaktan çekinmeyen bu yöntem, yalnızca psikolojik ve nedensel çıkarımlar içermez, aynı zamanda dilbilimsel değerlendirmeleri tarihsel araştırmalarla da birleştirir. Michel Foucault’nun ‘arkeoloji’ olarak adlandırdığı yöntemine de kaynaklık eden Nietzsche’nin soykütüksel yöntemine göre, olguların tarihini ortaya koymak, yalnızca söz konusu olgunun kökenini belirlemekten oluşmaz. Amaçlanan gücün ve bu güce karşı oluşan direncin ilgili olgu üzerinde bıraktığı izleri takip etmektir. Bunu yapabilmek için yalnızca alışlageldik neden-so-

nuç ilişkisinin değil, aynı zamanda şansın oynadığı rol de dikkate alınmalı; doğrusal bir gelişim çizgisi aramak yerine, düzensizliğe ve geriye dönüşlere karşı duyarlı olunmalıdır. Böylesine bir tarihsel araştırma tekniği, bugün ilgili olgunun esası, amacı olarak gördüğümüz şeyin, olgunun kökeniyle hiçbir ilgisinin olmadığını gösterebilir. Dahası, bugün en yüksek değerlerde gördüğümüz değerlerin kökenlerinin bizzat onların zıttı olduğunu düşündüğümüz değerlerden oluştuğunu, belki de bugün onlara verdiğimiz değer de tam da bu “teklik”ten kaynaklandığını keşfedebiliriz. Soykütük, araştırmacıyı “mutlak”, “değişmez”, “evrensel” hakikatler yerine küçük, değişken, uçucu, bakış açısına dayalı hakikatlerin peşine sürer. Örneğin, *Ahlakın Soykütüğü*’nü oluşturan üç makalede Nietzsche, sırasıyla, “iyi ve kötü”nün, cezanın ve çileciliğin soykütüksel tahlillerini yapar.

Nietzsche’de “susuş”u buradan okursak Nietzsche’nin felsefesinde bir “susuş”tan bahsetmek mümkün mü ve bu ne anlam ifade eder?

Nietzsche, tüm hayatı boyunca susmuş, kelimenin gerçek anlamında çıldırmıncaya kadar neredeyse yalnızca kendisiyle konuşmuş, o kadar uzun süre susmuş ki nihayetinde susmayı unutmuş ve bütünüyle ağız ve konuşma olmuş, başka hiçbir tanımlığa tahammülü kalmamış, çünkü bir kez daha susmaya tahammülü kalmamış bir çileci, bir münzevi filozoftur. Bu nedenle, Nietzsche’nin tüm yaşamı ve felsefesi, yazılarındaki “susuş” kavram-sallaştırması üzerinden çalışılabilir.

Bu bağlamda, Nietzsche’nin yazılarında ilk göze çarpan “susuş”un köle ahlakının esaslı nitelikleri olan intikam ve garezin konuşması olarak lanetlenişidir. Zira köle, “susmayı, unutmamayı, beklemeyi iyi bilen” tepkisel insandır. En kaba kelimeyi “susmaktan daha iyi huylu, daha dosdoğru” bulan Nietzsche şöyle yazar: “susmak, söz yutmak karakteri basitleştirir, mideyi bile bozar. Susanlar hep sindirim bozukluğuna uğrayanlardır.”

Nietzsche’nin yazılarında “sessizlik”, köle ahlakının normal durumu olarak açıkça tasvir edilmesine rağmen, filozofun sessiz kalma kabiliyetini bağrına bastığı parçalar, mahkûm ettiği parçaları hem niceliksel hem de niteliksel olarak, yani hem sayı hem de ruh bakımından hayli aşmaktadır. Ecce Homo’da Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*’da önerildiği şekilde “özgür ruh” kavramsallaştırmasını, özgür doğmuş değil, “özgür olmuş, kendisine bir kez daha sahip olmuş” bir ruh olarak anlamamız gerektiği konusunda ısrar eder. İşte, özgür olmak isteyen ruh için susuş bir yazgıdır. Yalnızlığını henüz kazanamamış bir yalnız olarak ruh, şehirde bir münzevi, kalabalığın ortasında bir yapayalnız olarak yaşamak için susar ve kış uykusuna yatar. Yine de ruhun kulağı, pazar yerinin gürültüsü ve devletin homurdanması ile iltihaplanmış; sesi, satıcıların çatlak sesleri arasında kısalmıştır. Bu nedenle ruh, başka bir münzevi sessizlik türünde, münzevi tefekkürde usta olmalıdır. Şimdi, “gevezelik etmeyi unutmak ve konuşmayı öğrenmek” için sessiz yalnızlığında sessiz kalmalıdır. Onun susuşu artık tefekkürdür: Ruh, doğanın susuşu üzerine tefekkür eder ve tüm konuşmalara karşı, tüm kelimelere karşı şüphe duyar. Mutlak susuşu, kendi içindeki gürültüyü, kendi iç kaosunu duymasını sağlar. Çifte

bir dinginlik özgür ruhu kuşatır ve o, artık bütünüle konuşma olur, sessiz sözcüklerin ustası olur.

En sessiz saatte “sessiz bir ses” dinginlerin en dingini haline gelmiş Zerdüş’t’e artık sessizliğini bozmasını, beklemeyi bırakmasını salık verir: “Sözünü söyle de mahvol!” Zerdüş’t, “aslanın sesi eksik bende, herkese emretmek için” deyip geri çekilince şöyle konuşur fısıltı: “En sessiz sözcüklerdir fırtınayı getiren, güvercin ayaklarında gelen düşünceler yönlendirir dünyayı.”

Nietzsche, birçok ideolojiyle özdeşleştirilmiş. Anarşizm de bunlardan birisi, Nazizm de... Nietzsche’nin felsefesi mi bu durumu yaratan, yoksa Nietzsche yanlış mı anlaşıyor? Bu bağlamda örneğin devleti, Nietzsche’nin felsefesinde nasıl anlayabiliriz?

Nietzsche’nin Nazizm ile ilişkilendirilmesi, Nazizmin düşünsel kaynaklarından biri olarak görülmesi, 20. Yüzyıl boyunca Nietzsche’nin düşünsel mirası üzerine bir kâbus gibi çökmüştür. Öylesine ki Nietzsche’nin yazılarına olan ilginin yeniden dirilmesi ancak yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşecektir. Elbette, bu ilişkilendirilmede Martin Heidegger’in Nietzsche’nin felsefesini özellikle “güç istenci” üzerinden okumasının yanında, Nietzsche’nin kardeşi Elizabeth Förster’in ağabeyinin yazılarını tahrir ederek bunları başta Adolf Hitler olmak üzere, Alman Nasyonal Sosyalist Partisi’ne oluşturacakları yeni dünyanın felsefesinin çekirdeği olarak sunması etki etmiştir. Oysa Nietzsche, yaşamı boyunca Almanya’da yükselen ırkçılık ve anti-Semitizmden nefret etmiştir. Dahası, Nietzsche’nin çağdaşı olan Almanlara karşı duyduğu nefret karşılıksız da kalmamış, Almanlar Nietzsche’yi okumamıştır. Elbette Nietzsche’nin “güç felsefesi”nin içinde Nazizm ile ilişkilendirilebilecek birçok nokta bulunabilir; ancak böyle bir dedektiflik yapmaya girişmeden önce, söz konusu olan filozofun arada sırada “şeytanın avukatlığı”nı üstlenen değil, bizzat Tanrı’ya savaş açan, kendisini bizzat “Deccal” olarak adlandıran bir filozof olduğu hesaba katılmalıdır.

Nietzsche’nin yazılarında Anarşizmi eleştirdiği parçalar ortadadır. Yine de Nietzsche’nin felsefesinde Anarşizm düşüncesiyle ortak birçok nokta bulunabilir; ancak böyle bir özdeşleştirmenin kimi çıkmazları olduğu unutulmamalıdır. Bu bağlamda, Nietzsche’nin modern devlet eleştirisi örnek niteliğindedir. Bir yandan Nietzsche, Tanrı’nın öldüğü modern zamanlarda devletin “yeni put” olarak belirmesini, kendisini büyük bir yalan eşliğinde milletle eşleştirmesini olanca açıklığıyla ortaya koyup “üstüninsan”ın doğuşunun ancak devletin bittiği yerde olacağını savunmaktadır.

Diğer taraftan ise Nietzsche, “eşitliği” savunmamaktadır; özellikle de bizim demokratik çağımıza, yani “çok olanlar”ın, “yalnızca çok olanlar”ın egemen olduğu çağımıza alenen düşmandır. Nietzsche’nin istenci “üstüninsan”adır. *Böyle Buyurdu Zerdüş’t*’te: “Bu eşitlik vaazcılarıyla bir araya getirilmek ve karıştırılmak istemiyorum. Çünkü şöyle sesleniyor bana adalet: “İnsanlar eşit değildir.” Eşit olmamalıdırlar da! Başka türlü konuşsaydım, Üstünsana duyduğum sevginin ne anlamı kalırdı?” demıştır.